

SEWERYN WYSŁOUCH

27 lutego 1968 r. zmarł we Wrocławiu Seweryn Wysłouch, doktor praw, docent historii ustroju Wielkiego Księstwa Litewskiego, profesor zwyczajny i kierownik Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego w Uniwersytecie Wrocławskim. Odejście Profesora Seweryna Wysłoucha, wybitnego uczonego, wielkiego społecznika, pedagoga i przyjaciela młodzieży, stanowi niepowetowaną stratę nie tylko dla Wydziału Prawa Uniwersytetu i dla nauki polskiej, ale przede wszystkim dla Śląska, któremu Zmarły poświęcił po wojnie całkowicie swój wysiłek badawczy i organizacyjny.

Seweryn Wysłouch urodził się 19 marca 1900 r. w Pirkowiczach na Polesiu. W latach 1923—1927 studiował na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Jeszcze w czasie studiów został powołany na stanowisko młodszego asystenta w Katedrze Prawa Politycznego, a następnie w Katedrze Historii Ustroju Polski, kierowanej przez profesora Stefana Ehrenkretza. Poświęciwszy się całkowicie pracy naukowej uzyskał w 1930 r. doktorat na podstawie rozprawy *Rozwój granic i powiatu kobrzyńskiego do połowy XVI wieku*. Bodźcem zainteresowań tym tematem stały się studia profesora Jana Jakubowskiego wokół *Mapy Wielkiego Księstwa Litewskiego w połowie XVI wieku*. Bliska temu tematowi była następną rozprawa pt. „*Powiat*” w *statucie litewskim 1529 r. oraz w spisie wojska litewskiego 1528 r.*, która ukazała się w księdze pamiątkowej ku czci profesora W. Abrahama. Następny rok przynosi kolejną publikację, poświęconą dawnej ziemi oszmiańskiej. Było to studium *Ziemia oszmiańska na rubieży dwu kultur*, w którym zbadał problemy narodowościowe, wyznaniowe i społeczne tej części dawnej Polski Jagiellonów. Jego kolejną rozprawą, *Dobra Szereszewskie. Ze studiów nad podziałem terytorialnym W. Ks. Litewskiego przed reformą 1565—1566*, nawiązuje do wcześniejszych zainteresowań dotyczących rozwoju granic i terytorium powiatu kobryńskiego. W rozprawie tej, poświęconej pierwotnemu podziałowi administracyjnemu Wielkiego Księstwa Litewskiego, dr Seweryn Wysłouch szukał dróg rozwoju procesów gospodarczych i politycznych w okresie wczesnego średniowiecza. Jeszcze zanim pochłonął Go temat rozprawy habilitacyjnej, skupił uwagę na aktualnych w dwudziestolecie międzywojennym antagonizmach wyznaniowych, narodowościowych i społecznych ojczyzno regionu, który — jak pisze — stanowił jeszcze w połowie XIX w. jednolitą całość kulturalną. Powstała wówczas rozprawa pt. *Rola Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi w ruchu narodowym Białorusinów w Polsce* (1933). W 1937 r. dr Seweryn Wysłouch habilitował się w zakresie historii prawa litewskiego na podstawie pracy *Postęgi komunikacyjne w miastach W. Ks. Litewskiego na prawie magdeburskim do połowy XVI wieku* (Wilno 1937). Kierunek rozwoju Seweryna Wysłoucha nie budził już wątpli-

wości — zamierzał bowiem poświęcić pracę naukową problematyce historii ustroju i prawa na Litwie. Wybór kierunku rozwoju naukowego młodego docenta Uniwersytetu Wileńskiego zdawała się w pełni potwierdzić Jego polemika z Henrykiem Łowmiańskim, autorem *Handlu Mohylewa w XVI wieku* (Kraków 1938). W 1938 r. ukazała się ostatnia rozprawa polemiczna napisana przed wojną przez docenta Seweryna Wysłoucha pt. *Uwagi o przyczynach rozwoju Mohylewa w XVI i XVII wieku*. Nie objął już erygowanej w 1939 r. Katedry Prawa Litewskiego.

Wypadki wojenne i okupacja hitlerowska zamknęły rozdział życia i owocnej pracy naukowej Seweryna Wysłoucha. Lata okupacji przetrwał Seweryn Wysłouch w Koziatkach na Kujawach, pracując jako robotnik w tamtejszym młynie. Natychmiast po wyzwoleniu przystąpił do zorganizowania szkolnictwa, początkowo szkoły podstawowej, a następnie szkoły średniej, w której nauczał historii. W 1945 r. powołano Go na stanowisko profesora historii prawa polskiego w Uniwersytecie Łódzkim. W 1946 r. odpowiadając na apel Rady Wydziału Prawno-Administracyjnego Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu Profesor Seweryn Wysłouch przybył do odzyskanego Wrocławia i nie zawałał się porzucić swoich dotychczasowych zamiarów. Był tym, który do tworzącego się — jedyne na Ziemiach Odzyskanych — ośrodka naukowego wniósł najlepsze polskie tradycje uniwersyteckie. We Wrocławiu — aż do chwili śmierci — kierował Katedrą Historii Ustroju Polski, przemianowaną potem na Katedrę Historii Państwa i Prawa Polskiego. Wybrany w 1947 r. prorektorem, nie szczędził sił dla odbudowy Uniwersytetu Wrocławskiego, z którego wyłoniły się inne uczelnie Wrocławia. Etapami Jego niestrudzonej pracy organizacyjnej i naukowej były m.in. Instytut Śląski w Katowicach, Oddział Wrocławskiego Instytutu Zachodniego, którego był dyrektorem, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, a od 1957 r. Instytut Śląski w Opolu. Nie szczędził sił i czasu dla rozwoju Instytutu Śląskiego, pełniąc funkcję przewodniczącego, a po 1960 r. wiceprzewodniczącego Rady Naukowej, kierownika Sekcji Historycznej i redaktora „Studiów Śląskich”. Został pierwszym członkiem honorowym Instytutu. W latach 1956—1958 pełnił obowiązki dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego.

Wiele absorbujących Profesora obowiązków dydaktycznych i organizacyjnych nie powstrzymało Jego zapału do kontynuowania pracy badawczo-naukowej. Przedwojenny specjalista w zakresie historii ustroju i prawa litewskiego przeobraził się we Wrocławiu w czołowego historyka i doskonałego znawcę dziejów Śląska czasów najnowszych. Docenił historyczną rolę nauki polskiej na ziemiach zachodnich. Organizacja podstaw pracy naukowej w ośrodkach naukowych Wrocławia, Opola i Katowic była Jego największą zasługą. „Zadania, przed którymi stoją historycy wrocławscy, są niesłychanie doniosłe, ale dodajmy, bardzo trudne i odpowiedzialne — mówił Profesor Wysłouch 27 marca 1949 r. na dorocznym zebraniu Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego — Zaniedbania na odcinku historiografii Śląska i ziem sąsiednich w nauce polskiej są wprost żenujące. Problematyka Śląska nie budziła zbytniego zainteresowania wśród naukowców polskich przed wojną ... Naszym obowiązkiem jest zrewidowanie poglądów historiografii niemieckiej i odtworzenie istotnego obrazu przemian historycznych, jakim podlegały te ziemie ... Podstawą każdej publikowanej pracy winny stać się przebogate zbiory archiwalne, dotychczas niedostępne i prawie nie znane naszym badaczom naukowym”.

Konsekwentnie realizował Profesor Seweryn Wysłouch cele wytknięte w 1949 r. Potrafił wokół Siebie skupić pierwszy zespół oddanych nauce młodych ludzi —

wychowanków Uniwersytetu Wrocławskiego. Przede wszystkim skupił uwagę na problemach tzw. ludności rodzimej, którymi rozbudził zainteresowania swych wychowanków i współpracowników. Pierwsze efekty badań przyniosły artykuły Jego młodych uczniów publikowane w „Przeglądzie Zachodnim”. W Instytucie Zachodnim w Poznaniu ukazały się cztery tomy „Studiów Śląskich” w ramach serii „Przeglądu Zachodniego”. Z Jego inicjatywy i pod Jego kierunkiem powstały 3 tomy *Materiałów do dziejów nowożytnych ziem zachodnich — Polacy ewangelicy na Dolnym Śląsku w XIX wieku i ich postawa narodowo-społeczna* (Poznań 1950—1951). Postulaty, które przyświecały wydaniu *Materiałów*, aktualne są do dziś. Wspominał o nich Profesor Seweryn Wysłouch w odpowiedzi na ankietę „Polityki” udzielonej w 1965 r. „Kłamliwej propagandzie [zachodniej] należy przeciwstawić prace naukowe oparte na licznych dokumentach archiwalnych poddanych drobiazgowej, obiektywnej i krytycznej analizie historycznej. Chodzi o coś jeszcze więcej. Nauka historyczna winna odegrać poważną rolę w przyspieszaniu procesów integracyjnych na ziemiach zachodnich i północnych. Szczególnie na obszarach stykowych z polską ludnością rodzimą. Wydawanie sądów o świadomości narodowej Ślązaków i ich postawie ideologicznej, wyrobieniu społecznym itd., o ich zasługach i winach, wymaga rzetelnych studiów archiwalnych i poznania całokształtu warunków, w których się ta ludność wychowywała. Inaczej możemy popełnić wiele niewybaczalnych błędów”.

Na publikacjach źródeł i inspirowaniu prac młodych uczniów nie wyczerpała się bynajmniej praca Profesora Seweryna Wysłoucha. Wkrótce wzbogacił naszą wiedzę szeregiem odkrywczych rozpraw. Trudne zadania Polski Ludowej w kształtowaniu nowego ustroju rolnego na ziemiach zachodnich skłoniły Profesora do zbadania procesów rozwoju kapitalistycznego rolnictwa na Śląsku. Owocem Jego wnikliwych badań naukowych była rozprawa pt. *Wieś górnośląska od połowy XVIII do połowy XIX wieku — struktura gospodarcza i społeczna*, ogłoszona w „Przeglądzie Zachodnim” z 1952 r., oraz kolejna rozprawa o *Kapitalistycznej przebudowie rolnictwa śląskiego i jej skutkach w latach 1850—1880* (tamże, zeszyt dodatkowy, 1952). Syntezą Jego długoletnich badań, a zarazem podstawową Jego pracą powojenną stała się obszerna monografia *Studia nad koncentracją w rolnictwie śląskim w latach 1850—1914* (Wrocław 1956), którą określili jako „próbę wyjaśnienia ewolucji struktury agrarnej oraz zmian w wielkości i jakości gospodarstw rolnych na Śląsku w latach 1850—1914, w powiązaniu z postępującym procesem kapitalistycznej koncentracji w rolnictwie”. Wnioski wynikające z analizy materiałów statystycznych obalają liczne twierdzenia niemieckich uczonych sprzed I wojny światowej.

Trwałym pomnikiem zasług Profesora Seweryna Wysłoucha pozostanie także 14 tomów „Studiów Śląskich”, które reaktywował w 1958 r. w ramach Instytutu Śląskiego w Opolu, a które przecież redagował do ostatniej chwili Swego życia. „Studiom Śląskim” Profesor nadał nowy kierunek i profil, wykształcony pod wpływem badań nad dziejami Śląska XIX i XX w. Kilkakrotnie osobiście wypowiadał się na łamach „Studiów”, a to w cennych rozprawach na temat postawy narodowej Polaków ewangelików czy też na temat maturzystów z województwa opolskiego w akcji rekrutacyjnej na wyższe uczelnie we Wrocławiu. W przedmowie do I tomu „Studiów Śląskich” Profesor Wysłouch zamknął myśl, która oddaje Jego głęboką troskę o losy uczniów, „grona entuzjastów wiedzy o Śląsku”, a nawet o losy szerzej pojętego ośrodka naukowego: „Żywotność ośrodka badawczego ocenia się najczęściej ilością i jakością ogłaszanych drukiem prac naukowych. Kryterium to trudno uznać za w pełni wystarczające. Nie uwzględnia

ono bowiem szeregu nieuchwytnych momentów natury psychicznej, które kształtują swoistą wspólnotę ideową każdego zespołu naukowego. Moment to bardzo istotny. Klimat psychiczny bowiem decyduje najczęściej o osiągnięciach lub klęskach podejmowanych poczyniń naukowych”.

Założenia sformułowane w 1958 r. znalazły potwierdzenie w praktyce. Osiągnięcia Jego zespołu pracowników są bowiem owocem wzajemnego zrozumienia i współpracy, wynikiem Jego osobistej troskliwej opieki i wspaniałomyślnej pomocy. Atmosfera ogromnej życzliwości i zrozumienia towarzyszyła Jego pracy nad kształceniem kadry naukowej. Funkcje pedagogiczne i wychowawcze pełnił do ostatniego tchu. Kilku Jego uczniów doszło do profesury i docentury, a kilku pod Jego opieką uzyskało stopnie doktorskie. Bezprzykładne było oddanie Profesora Wysłoucha ziemiom zachodnim. Szczególną troską otaczał rodzimą młodzież śląską, dla której był wzorem i Mistrzem. Nauka polska, Uniwersytet Wrocławski i lud ziem zachodnich utraciły w Profesorze Sewerynie Wysłouchu wielkiego uczonego, wspaniałego Człowieka, opiekuna młodzieży i serdecznego przyjaciela.

Karol Jonca